

ЛІСОВІ ЕКОСИСТЕМИ ЗАПОВІДНОЇ ЗОНИ ПРОЕКТОВАНОГО БІОСФЕРНОГО РЕЗЕРВАТУ “РОЗТОЧЧЯ”

О.Т. Данчук, І.М. Горбань, Г.В. Стрямець, Н.М. Ференц, І.Г. Хомин, М.В. Біляк,
М.М. Загульський, І.В. Кучинська, І.П. Любинець, С.М. Стельмах
Природний заповідник “Розточчя”, Яворівський національний природний парк

До складу проектного біосферного резервату “Розточчя” (БРР) ввійшли Природний заповідник “Розточчя” (площа 2084 га, створений у 1984 р.) з охоронною зоною (1818 га), Яворівський національний природний парк (7079 га, створений у 1998 р.), Регіональний ландшафтний парк “Равське Розточчя” (19103 га, створений у 2007 р.). Територія біосферного резервату включає типи для Розточчя лісові, болотні та лучні екосистеми. Для екосистем даної території характерна широка градація змін в результаті людської діяльності. Тут представлені природні ліси та різновікові трансформовані лісові насадження, незаймані болота та меліоровані торфовища з системою каналів, сільськогосподарські землі, луки та пасовища (Данчук, 2007). Понад 50% території проектного БРР вкрито природною та напівприродною рослинністю (ліси становлять 44,5%, луки – понад 5%, болота – біля 1%).

Заповідна зона включає усю територію Природного заповідника “Розточчя” (2084 га), заповідну зону Яворівського НПП (661,6 га), Потелицький гідрологічний заказник (162 га), який є заповідною зоною Регіонального ландшафтного парку “Равське Розточчя”. Площа заповідної зони **2907,6 га** – що становить 9,7% від території біосферного резервату і є достатньою для задоволення вимог МАБ ЮНЕСКО щодо території БР. Лісові екосистеми займають 91% заповідної зони резервату.

Природний заповідник “Розточчя”

Урочище “Верещиця” (997 га) – розташоване в північно-західній частині Природного заповідника “Розточчя”. В урочищі на вершинах пагорбів переважають природні букові ліси (*Fagetum sylvaticae*) з участю граба (*Carpinus betulus* L.) у другому ярусі. Вони займають ділянки дернових ґрунтів з поверхневим залеганням продуктів вивітрювання вапняків (рендзини). Компонентами букових лісів рівнинного типу є клен гостролистий (*Acer platanoides* L.), клен-явір (*A. pseudoplatanus* L.), липи серделиста і широколиста (*Tilia cordata* Mill., *T. platyphyllos* Scop), граб (*Carpinus betulus* L.). Трав’яний покрив в бучинах розвинутий слабо через малу освітленість, підлісок майже відсутній, зрідка зростає вовче лико (*Daphne mezereum* L.). Трав’яне покриття сформоване наступними видами: *Asarum europaeum* L., *Galium odoratum* (L.) Scop., *Anemone nemorosa* L., *Hepatica nobilis* Mill., *Lathyrus vernus* (L.) Bernh., *Carex digitata* L., *Polygonatum multiflorum* (L.) All., *Paris quadrifolia* L., *Stellaria media* (L.) Vill., *Ajuga reptans* (L.), *Aegopodium podagraria* L., *Galeobdolon luteum* Huds. В урочищі зустрічаються фрагменти бучин карпатського типу, де представлені монтанні елементи

флори (*Hedera helix* L., *Aposeris foetida* (L.) Less., *Galanthus nivalis* L.), що може свідчити про древні міграції рослинності Карпат на Розточчя під час зледеніння.

Підніжжя пагорбів укрите середньовіковими і пристигаючими широколистяними та мішаними лісами: дубовими *Quercetum (roboris)* з домішкою *Fagus sylvatica* L., *Acer platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, зрідка – *Pinus sylvestris* L. Другий ярус сформований *Carpinus betulus*. У формуванні підліску беруть участь такі види: *Corylus avellana* L., *Sambucus nigra* L., *Fraxinus alnus* Mill., *Crataegus monogyna* Jacq., *Euonymus verrucosa* Scop.

Трав’яне покриття утворюють: *Galium odoratum*, *Anemone nemorosa*, *Hepatica nobilis*, *Viola mirabilis* L., *Lathyrus vernus*, *Majanthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt, *Carex digitata*, *Polygonatum multiflorum*, *Paris quadrifolia*, *Stellaria media*, *Ajuga reptans*, *Convallaria majalis* L., *Oxalis acetosella* L., *Pulmonaria obscura* Dumort., *Veronica chamaedrys* L. тощо.

В урочищі Верещиця виявлено 14 видів рослин, занесених до ЧКУ: *Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Sch., *Lycopodium annotinum* L., *Lilium martagon* L., *Galanthus nivalis* L., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Platanthera bifolia* L., *P. chlorantha* (Cust.) Rchb., *Neottia nida-avis* (L.) Rich., *Corallorhiza trifida* Chatel., на карбонатних карбонатних ґрунтах ростуть: *Listera ovata* (L.) R. Br., *Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *C. damasonium* (Mill.) Druce, *Cypripedium calceolus* L.

Тваринний світ урочища багатий різноманіттям хребетних, серед яких домінують птахи: *Buteo buteo* L., *Strix uralensis* Pallas, *Picus canus* Gmelin, *Dryocopus martius* L., *Sylvia atricapilla* L., *Ficedula hypoleuca* Pallas, *Erithacus rubecula* L., *Turdus merula* L., *Turdus philomelos* C.L. Brehm, *Parus caeruleus* L., *Parus major* L., *Sitta europaea* L., *Certhia brachydactyla* C.L. Brehm, *Fringilla coelebs* L., *Coccothraustes coccothraustes* L. Серед земноводних переважають: *Triturus vulgaris* L., *Bufo bufo* L., *Hyla arborea* L., *Rana arvalis* Nilsson. Важливо, що в екотопах цього урочища розміщені одні з найбільш чисельних на Розточчі нерестилищ багатьох видів земноводних. Чисельність та видове різноманіття плазунів незначне, але на узліссях трапляються ящірки – *Anguis fragilis* L., *Lacerta agilis* L., *L. viripara* Jacq.

До типових ссавців належать цінні мисливські види – *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*, *Vulpes vulpes*, *Martes martes*, *Putorius putorius*, *Lepus europaeus*. Досить поширені – *Erinaceus europaeus* L., *Sciurus vulgaris* L., *Sylvaemus sylvaticus* L., *S. tauricus* Melch., *Myoxus glis* L., *Muscardinus avellanarius* L., *Vulpes vulpes* L.

Серед тварин, занесених до Червоної книги України: рептилії – *Coronella austriaca*, птахи – *Ciconia nig-*

ra, *Pandion haliaetus*, *Strix uralensis*, ссавці – *Mustela erminea*, *Meles meles*.

Урочище “Горбки” (388 га) – лісовий масив, що займає центральне положення у заповіднику. Тут переважають дубові (*Quercetum robori*), сосново-дубові (*Pineto (sylvestris)-Quercetum (roboris)*) та сосново-букові ліси (*Pineto sylvestris-Fagetum sylvaticae*). До Зеленої книги України занесені буково-соснові (*Fageto-Pinetum (sylvestris)*), дубово-соснові ліси ліщинові (*Querceto-Pineta corylosa*). У їх складі крім дуба звичайного (*Quercus robur* L.) зростає дуб скельний (*Q. petraea* (Mattuschka) Liebl.).

Діброви звичайно розташовані на пологих нижніх частинах схилів, або на добре дренованих рівних плато та невисоких пагорбах (у 14-му кварталі урочища Горбки). Перший ярус формується з *Quercus robur* і *Q. petraea*, другий ярус – (частково перший) – з *Fraxinus excelsior* L., *Acer pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *Carpinus betulus*, *Ulmus glabra* Huds., *Acer platanoides* – такий лісостан зростає довкола вершини г. Таборова. Підлісок добре розвинутий, густий, він складається з *Corylus avellana*, *Sambucus nigra*, *Frangula alnus*, *Crataegus monogyna*, *Euonymus verrucosa*, *Viburnum opulus* L., *Daphne mezereum*, *Swida sanguinea* (L.) Opiz). Трав’яне покриття сформоване наступними видами: *Galium odoratum*, *Anemone nemorosa*, *Hepatica nobilis*, *Viola mirabilis*, *Lathyrus vernus*, *Majanthemum bifolium*, *Carex digitata*, *Polygonatum multiflorum*, *Paris quadrifolia*, *Stellaria media*, *Ajuga reptans*, *Convallaria majalis*, *Oxalis acetosella*, *Pulmonaria obscura*, *Veronica chamaedrys* тощо.

На бідніших ґрунтах легкого механічного складу – дерново-підзолистих глинисто-піщаних або супіщаних зростають сосново-дубові і сосново-дубово-букові ліси. Деревостани двоярусні: в першому ярусі – *Pinus sylvestris*, іноді *Betula pendula* Roth., у другому – *Quercus robur*, *Q. petraea*, рідше – *Fagus sylvatica*, *Populus tremula* L., а у вологих місцях – *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. Чагарниковий ярус розвинутий слабо, він складається з поодиноких кущів *Sorbus aucuparia*, *Euonymus verrucosa*, *E. europaea* L., *Frangula alnus* та інших. Трав’яний ярус розвинутий добре, складається з олиготрофів та мезотрофів: *Calluna vulgaris* (L.) Hill, *Vaccinium myrtillus* L., *Vaccinium vitis-idaea* L., *Thymus serpyllum* L., *Pteridium aquilinum* Kuh., *Hieracium pilosella* L., *Carex digitata*, *Trientalis europea* L., *Convallaria majalis*, місцями трапляється регіонально рідкісний вид *Potentilla alba* L.

На бідних сильно опідзолених ґрунтах фрагментарно зростають угруповання, що занесені до Зеленої книги України (*Pineta hylacomiosa*, *Pineta myrtillosa*) (Зелена книга Української ССР, 1987). Деревостан одноярусний із *Pinus sylvestris* (I–II бонітет, висота у віці 80–90 років – 24–26 м). В якості домінанта, як правило, виступають зелені мохи, або *Vaccinium myrtillosa* відповідно, з домішками інших бореальних видів (*V. vitis-idaea*, *V. uliginosum* L., *Lycopodium annotinum*, *Luzula pilosa* L., *Trientalis europaea* L.).

В Горбках на невеликій площі поширені похідні деревостани – грабняки (*Carpinetum betuli*), березняки (*Betuletum pendulies*). В заплаві р. Верещиця вузьку

смугу утворюють чорновільхові молодняки II бонітету (*Alnetum glutinosae*), у підліску – *Padus avium* Mill., *Sorbus aucuparia* L., *Sambucus nigra*, *Salix cinerea* L. На невеликих ділянках у долині річки поширені пухнастоберезові ліси (*Betuletum pubescentis*).

В урочищі зростають види, занесені до Червоної книги України: *Lycopodium annotinum*, *Huperzia selago*, *Lilium martagon*, *Neottia nidus-avis*, *Epipactis helleborine*, *Platanthera chlorantha*.

В Горбках, завдяки багатству біотопів, наявне значне видове різноманіття лісових видів хребетних тварин. Серед птахів домінують *Accipiter gentilis* L., *Tringa ochropus* L., *Columba oenas* L., *Cuculus canorus* L., *Dendrocopos major* L., *D. medius* L., *Anthus trivialis* L., *Garrulus glandarius* L., *Hippolais icterina* Vieillot., *Sylvia atricapilla*, *S. borin* Boddaert., *Phylloscopus collybita* Vieillot., *Ficedula hypoleuca*, *Muscicapa striata* Pallas., *Phoenicurus phoenicurus* L., *Erithacus rubecula*, *Luscinia luscinia* L., *Turdus merula*, *T. philomelos*, *Parus caeruleus*, *P. major*, *Sitta europaea*, *Oriolus oriolus* L., *Fringilla coelebs*, *Chloris chloris* L. Доволі чисельними є плазуни – *Natrix natrix* L., *Anguis fragilis*, *Lacerta agilis*, *L. viripara*, але відносно рідкісною є гадюка звичайна *Vipera berus* L. Серед земноводних в урочищі переважають: *Bufo bufo*, *Hyla arborea*, *Rana arvalis*. Серед ссавців найбільш поширеними є *Erinaceus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Sylvaemus sylvaticus*, *S. tauricus*, *Muscardinus avellanarius*, *Vulpes vulpes*, *Sus scrofa*, *Mustela putorius* L., *Lepus europaeus* Pall.

Урочище Горбки, завдяки своїм рельєфним особливостям та присутністю різноманітних широких екотонів по південній та східній границі, має важливе значення для забезпечення репродуктивної біології багатьох видів хребетних, що занесені до ЧКУ, а серед них: *Ciconia nigra*, *Strix uralensis*, *Mustela erminea*.

Урочище “Ставки” (593 га) розташоване у південно-західній частині природного заповідника “Розточчя”.

В центральній та північній частині урочища на пологих нижніх частинах схилів або на добре дренованих рівних плато та невисоких пагорбах на невеликих площах зростають дубові (*Quercetum robori*) та дубово-букові ліси (*Querceto robori-Fagetum sylvaticae*), з домішкою *Acer platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *T. plathyphyllos*, зрідка – *Pinus sylvestris*. Другий ярус сформований *Carpinus betulus*. У формуванні підліску беруть участь *Corylus avellana*, *Sambucus nigra*, *Frangula alnus*, *Crataegus monogyna*, *Euonymus verrucosa*.

Більшу частину площі урочища займають хвойнолистяні ліси, які зростають на відносно родючих – дерново-підзолистих супіщаних або легкосуглинкових ґрунтах. Насадження переважно складні, багаторічні віком 80–100 і більше років. Перший, верхній ярус утворюють *Pinus sylvestris*, рідко – *Picea abies* (L.) Karst, *Abies alba* Mill, в культурах – *Larix* sp.; другий – *Quercus robur*, *Fagus sylvatica*, часом – *Betula pendula*; третій – *Acer platanoides*, *Carpinus betulus*.

Чагарниковий ярус складається з *Sorbus aucuparia*, *Corylus avellana*, *Viburnum opulus*, *Sambucus nigra*,

Frangula alnus, *Crataegus monogyna*, *Euonymus verrucosa*. Трав'яний ярус сформований переважно з мезо- і мегатрофів, рідше – з оліготрофів: *Vaccinium myrtillus*, *Majanthemum bifolium*, *Convallaria majalis*, *Carex digitata*, *Carex brizoides* L., *Poa palustris* L., *Milium effusum* L., *Galium boreale* L., *Paris quadrifolia*, *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott, *Stellaria media* (L.) Vill. Тут є рідкісне угруповання *Fageto-Pinetum sylvestris*, занесене до Зеленої книги України.

У північно-західній і західній частинах лісового масиву урочища Ставки вздовж меліоративних каналів поширені чорновільхові ліси III бонітету віком 80–90 років, в яких переважає група асоціацій чорновільшин різноотравних (*Alnetum glutinosae varioherbosum*). У підліску зростають *Padus avium*, *Sorbus aucuparia*, *Rubus hirtus* Waldst. et Kit. Трав'яне вкриття формують наступні види: *Geum rivale* L. *Filipendula vulgaris* Moench., *Lycopus europaeus* L., *Athyrium filix-femina* (L.) Roth, *Lysimachia vulgaris* L., *Carex elongata* L., *Equisetum sylvaticum* L., *Dryopteris filix-mas*, *Caltha palustris*, *Poa palustris*, *Oxalis acetosella* L., *Ranunculus repens* L., *Myosotis palustris* (L.) L., *Sanquisorba officinalis* L., *Urtica dioica* L. тощо.

Незначну площу в урочищі займають березово-соснові молодняки (*Betuleto-Pinetum*) III бонітету на торфово-болотних ґрунтах. Підлісок утворюють види роду *Salix* L., трав'яне вкриття формується з гідрофітів. В урочищі “Ставки” зростають види, занесені до ЧКУ: *Lycopodium annotinum*, *Huperzia selago*, *Lilium martagon*, *Neottia nidus-avis*, *Epipactis helleborine*, *Platanthera chlorantha*, *Valeriana dioica* L., *Betula humilis* Schrank.

З фауністичної точки зору найбільш важливим у даному урочищі є факт гніздування орлана-білохвоста (*Haliaeetus albicilla*) (вид ЧКУ), гніздо якого зберігається понад 20 років. З інших видів відмічено *Columba palumbus* L., *Streptopelia turtur* L., *Cuculus canorus*, *Dendrocopos major*, *D. medius*, *Anthus trivialis*, *Garrulus glandarius*, *Hippolais icterina*, *Sylvia atricapilla*, *S. borin*, *Phylloscopus trochilus* L., *Ph. collybita*, *Ficedula hypoleuca*, *Muscicapa striata*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Eritacus rubecula*, *Turdus merula*, *T. philomelos*, *Parus caeruleus*, *P. major*, *Sitta europaea*, *Oriolus oriolus*, *Fringilla coelebs*. Доволі чисельними є плазуни – *Natrix natrix*, *Anguis fragilis*, *Lacerta agilis*, *Lacerta viripara*, але відносно рідкісною є гадюка звичайна *Vipera berus*.

Серед ссавців найбільш поширеними є *Erinaceus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Sylvaemus sylvaticus*, *S. tauricus*, *Muscardinus avellanarius*, *Vulpes vulpes*, *Sus scrofa*, *Mustela putorius*. Із ссавців, занесених до ЧКУ, в урочищі трапляється *Neomys anomalus*, із кажанів – *Myotis dasycneme*, *Barbastella barbastella*. Досить розповсюджений *Meles meles*, рідше трапляється *Mustela erminea* та *Lutra lutra*, яка включена до Європейського Червоного списку тварин, охороняється міжнародними Вашингтонською та Бернською Конвенціями.

Урочище “Заливки” (84 га) – лучно-болотний масив, розташований між грядовими підвищеннями урочища Ставки та озером Янівський Став. Низове болото періодично заливається паводковими водами. У рослинному покриві переважають різнотравні луки та

болотні фітоценози, для яких характерні процеси сільватизації. Тут зростають різні види верб – *Salix pentandra* L., *S. rosmarinifolia* L., *S. aurita*. Збереглися релікти льодовикового періоду *Polemonium coeruleum* L., *Betula humilis*, *Oxycoccus palustris* Pers., *Parnassia palustris* L. та рослини занесені до ЧКУ – вже згадувана *Betula humilis*, *Valeriana dioica*, *Dactylorhiza* sp. L.

Урочище цікаве з фауністичної точки зору. Тут мають нерестилища: *Bufo viridis* Laurenti, *B. bufo*, *Bombina bombina* L., *Rana temporaria* L., *R. arvalis*, *Triturus vulgaris*, *T. cristatus* Laurenti, *Hyla arborea*. Типовими є плазуни – *Anguis fragilis*, *Lacerta agilis*, *L. viripara*, *Natrix natrix*, *Coronella austriaca*. Саме в урочищі Заливки у заповіднику є найбільш стала популяція гадюки звичайної (*Vipera berus*).

Із птахів тут трапляються *Falco subbuteo* L., *Lyrurus tetrix* L., *Tringa ochropus* (регулярне місце гніздування), *Gallinago gallinago* L., *Picus canus*, *Dendrocopos minor* L., *Anthus trivialis*, *Lanius collurio* L., *L. excubitor* L., *Locustella fluviatilis* Wolf., *Acrocephalus palustris* Bechstein., *Phylloscopus trochilus*, *Parus palustris* L. З птахів, що занесені у Червону книгу України у цьому урочищі, виявлені – *Circaetus gallicus* Gmelin, *Hieraetus pennatus* Gmelin, *Aquila pomarina* C.L. Brehm, *Haliaeetus albicilla*, в час міграцій – *Falco cherrug* Gray.

Для видового складу ссавців в урочищі характерні *Erinaceus europaeus*, *Sylvaemus sylvaticus*, *S. tauricus*, *Vulpes vulpes*, *Plecotus auritus*, *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*.

Урочище Королева гора (22 га) – мальовничий останець на березі озера Янівський Став, вкритий лісовою та лучною рослинністю. Природно-ценотична структура лісу змінена. Компонентами змішаних насаджень є *Pinus sylvestris*, *Betula pendula*, *Populus tremula*, *Fagus sylvatica* та інтродуцент *Quercus borealis* Michx. (посаджений у 70-х роках минулого століття). Підлісок багатий, сформований з видів: *Padus avium*, *Sorbus aucuparia*, *Corylus avellana*, *Sambucus nigra*, *Frangula alnus*, *Crataegus monogyna*, *Physocarpus opulifolius*, *Euonymus verrucosa*, *Viburnum opulus*, *Rubus hirtus*, *R. caesius* L., *R. nessensis* W. Hall., *R. idaeus* L. Видовий склад трав'яного покриву характерний для мішаних лісів.

Це урочище є місцем постійного відпочинку та полювання орлана-білохвоста (вид ЧКУ). Берегова лінія цього урочища має важливе значення для гніздування та добування корму багатьох водно-болотних птахів – *Botaurus stellaris* L., *Ardea cinerea* L., *Aythya ferina* L., *A. fuligula* L., *Circus aeruginosus* L., *Rallus aquaticus* L., *Porzana porzana* L., *P. parva* Scopoli, *Crex crex* L., *Gallinula chloropus* L., *Fulica atra* L., *Tringa ochropus*, *T. totanus* L., *Gallinago gallinago* L., *Sterna hirundo* L., *Alcedo atthis* L., *Motacilla alba* L. Урочище має важливе значення для мігруючих видів птахів, які зупиняються тут від час перельотів для часто тривалого відпочинку. У лісових умовах на гніздуванні виявлені *Cuculus canorus*, *Anthus trivialis*, *Garrulus glandarius*, *Hippolais icterina*, *Sylvia atricapilla*, *S. borin*, *Ficedula hypoleuca*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Oriolus oriolus*. Доволі чисельними є плазуни – *Natrix natrix*, *Anguis fragilis*, *Lacerta agilis*,

L. viripara Jacq. Серед ссавців найбільш поширеними є *Erinaceus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Sylvaemus sylvaticus*, *S. tauricus*, *Muscardinus avellanarius*, *Vulpes vulpes*, *Sus scrofa*, *Mustela putorius*. Серед видів ссавців, занесених до Червоної книги України періодично в урочищі реєструються *Lutra lutra*, *Mustela erminea*.

Яворівський національний природний парк

Урочище Гаврилова Гора (площа 38 га) репрезентує грабово-букові, сосново-букові та буково-соснові ліси віком 90–100 і більше років. Основними типами лісу тут є свіжа і волога грабова бучина, вологий грабово-буковий сугруд. В даному урочищі зростає угруповання, занесене до Зеленої книги України: субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*). Деревостан двоярусний. Перший ярус утворює *Pinus sylvestris* висотою 24–30 м у віці 80–100 років і I бонітетом. Другий ярус формує *Fagus sylvatica* з участю *Quercus robur*, *Q. petrae*, *Betula pendula*. У трав'яному ярусі зростають *Asarum europaeum*, *Stellaria holostea* L., *Carex pilosa* Scop., *Galeobdolon luteum*, *Hepatica nobilis* та ін. Крім цього поширені угруповання, які можна вважати рідкісними для рівнинної частини заходу України, що занесені до регіональної Зеленої книги: букові ліси (*Fageta sylvaticae*) на північній межі ареалу. У складі цих лісів трапляються також *Acer platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *Betula pendula*., *Carpinus betulus*, *Quercus robur*, *Pinus sylvestris*, *Swida sanguinea*, *Ulmus glabra* тощо. У трав'яному ярусі поширені *Dryopteris filix-mas*, *Anemone nemorosa*, *Dentaria glandulosa* Waldst. et Kit., *Carex sylvatica* Huds., *Mercurialis perennis* L., *Aegopodium podagraria* та ін. В урочищі Гаврилова Гора виявлено рідкісні види рослин: *Neottia nidus-avis*, *Platanthera chlorantha*, *Aquilegia vulgaris* L. – трапляються поодинокі, *Listera ovata* – локалізовано багаточисельну ценопопуляцію (абсолютна кількість особин коливається в межах 150–200).

Урочище Ріпки (площа 17 га). Характерується домінуванням *Pinus sylvestris* з незначною домішкою *Quercus robur*, *Betula pendula*, *Picea abies*. На перезволожений ділянках домінує *Alnus glutinosa*. Основний тип лісу: вологий і сирий грабово-буковий та грабово-дубовий сугрудок, а також сирий чорно-вільховий сугрудок. Трапляються рідкісні види: *Neottia nidus-avis*, *Platanthera chlorantha*. Урочище є місцем гніздування слукви (*Scolopax rusticola*), на відкритих ділянках трапляється гадюка звичайна. Через урочище проходить міграційний коридор ратичних звірів: кабана (*Sus scrofa*), козулі (*Capreolus capreolus*) і лося (*Alces alces*).

Урочище Підстільний Хребет (площа 49,6 га). Головними лісоутворюючими породами є *Fagus sylvatica* і *Quercus robur*. Зростають деревостани віком 140 і більше років. Основним типом лісорослинних умов є свіжий і вологий сугрудок. У підніжжі хребта домінує *Quercus robur*, а на його вершинах бук лісовий *Fagus sylvatica*. Поширені рідкісні угруповання:

– група асоціацій соснових лісів зеленомохових та чорницевих (*Pineta hylocomiosa*, *Pineta myrtillosa*) (Зелена книга України) (корінні соснові ліси знаходяться

на південній межі ареалу; деревостан переважно однопоярусний I бонітету віком 65–80 та більше років висотою 22–26 м; в угрупованнях також зростають *Quercus robur*, *Frangula alnus* та ін.;

– букові ліси (*Fageta sylvaticae*) (регіональна Зелена книга).

Ялиця біла (*Abies alba*) зростає поодинокі в підрослі (чорницевий бір та бучини); ялина європейська (*Picea abies*) – острівним угрупованням в старій корінній грабовій діброві. Плаун річний (*Lycopodium annotinum*) трапляється куртинами в соснових лісах. На схилах хребта знаходяться поселення борсука (*Meles meles*). Урочище також є одним з важливих гніздових локалітетів довгохвостої сови (*Strix uralensis*).

Урочище “Булава” (площа 192 га) репрезентує високобонітетні грабово-яворові бучини віком понад 100 років, що зростають на свіжих і вологих ґрудах і сугрудах. Поширені рідкісні угруповання: асоціація букового лісу барвінкового (*Fagetum vincosum*) з домінуванням у травостої реліктового виду *Vinca minor* L. (Зелена книга України); букові ліси (*Fageta sylvaticae*) на північній межі ареалу; буково-яворові (*Aceretum (pseudoplatani) – Fagetum (sylvaticae)*) (регіональна Зелена книга). Рідкісні види рослин, такі як *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch, *Neottia nidus-avis*, *Epipactis helleborine*, *Lilium martagon*, *Platanthera chlorantha* трапляються поодинокі і групами до 10 особин; *Cephalanthera damasonium* і *Galanthus nivalis* зростають багаточисельними ценопопуляціями. Тут знаходиться поселення борсука звичайного. Урочище є локальною стацією перебування кабана, місцем гніздування осоїда (*Pernis apivorus*) та довгохвостої сови.

Урочище “Червоний Камінь” (площа 51,6 га). Основними лісоутворювачами є *Quercus robur* і *Pinus sylvestris*, що зростають на свіжих і вологих сугрудах, вік насаджень 90–100 і більше років. Поширені угруповання, занесені до Зеленої книги України:

– група асоціацій дубово-соснових лісів ліщинових (*Querceto-Pineta corylosa*): деревостан двоярусний; перший ярус висотою 22–26 м формує *Pinus sylvestris* I бонітету; другий – утворює *Quercus robur*; в угрупованнях трапляються *Coryllus avellana*, *Frangula alnus*, *Rubus hirtus*, *Calluna vulgaris*; у трав'яному ярусі поширені *Carex brizoides*, *Galium odoratum*, *Majanthemum bifolium*, *Dryopteris filix-mas*;

– субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*): деревостан двоярусний; перший ярус утворює *Pinus sylvestris* висотою 24–30 м у віці 80–100 років і I бонітетом; другий ярус формує *Fagus sylvatica* з участю *Quercus robur*, *Q. petraea*, *Betula pendula*; у трав'яному ярусі зростають *Asarum europaeum*, *Stellaria holostea*, *Carex pilosa*, *Galeobdolon luteum*, *Hepatica nobilis* та ін.;

– а також до регіональної Зеленої книги: дубово-соснові ліси (*Querceto (robori) – Pinetum (sylvestris)*): спільно з *Quercus robur* та *Pinus sylvestris* зростають також *Betula pubescens*, *Fagus sylvatica*, *Frangula alnus*, *Carpinus betulus*; у трав'яному ярусі поширені види *Galeobdolon luteum*, *Dryopteris filix-mas*, *Oxalis acetosella* L., *Galium odoratum*, *Millium effusum* L. тощо. Рідкісні

види рослин: *Lilium martagon*, *Platanthera chlorantha* трапляються поодинокі.

В урочищі наявні льодовикові форми рельєфу (камі, ератичні валуни).

Урочище “Болото Смуга” (площа 30,7 га). Характеризується значною часткою перезволожених земель, де основними лісотвірними породами є *Alnus glutinosa* і *A. incana* (L.) Moench. із значною участю *Betula pendula* і *Pinus sylvestris*. На більш сухіших ділянках домінує *Quercus robur*.

З угруповань, занесених до Зеленої книги України відмічено групу асоціацій дубових лісів із дуба черешчатого ліщинових (*Querceto-Pineta corylosa*) (ділянки старих лісів з перевагою у травостої неморальних видів, що перебувають на південній межі поширення); з регіонально рідкісних угруповань зростають: букові ліси (*Fageta sylvatica*) і угруповання вільхи клейкої (*Alneta glutinosae*) (старі вільхові ліси – 80 і більше років) та вільхи сірої (*Alneta incanae*) на північній межі ареалу. В урочищі регулярно трапляються в гніздовий період лелека чорний, шуліка чорний (*Milvus migrans*), коловодник лісовий (*Tringa ochropus*), а під час міграції – слуква.

Урочище “Широка Дебря” (площа 107,4 га). Охоплює найбільш цілісний типовий для Дубровицького ландшафту долинний (дебровий) геокмплекс. На підвищеннях домінує *Quercus robur* з участю *Pinus sylvestris*, *Carpinus betulus* і *Betula pendula*. Представляють інтерес бучини карпатського типу з низкою рідкісних в регіоні монтанних видів (зокрема папоротей та площа звичайного (*Hedera helix* L.). На вологих ділянках основною лісоутворюючою породою є *Alnus glutinosa*, місцями зростає *A. incana*. Рідкісні угруповання: група асоціацій дубово-соснових лісів ліщинових (*Querceto-Pineta corylosa*), субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*), букові ліси (*Fageta sylvatica*). Лісові масиви є місцем гніздування хижих птахів: канюка (*Buteo buteo*), великого та малого яструбів (*Accipiter gentilis*, *A. nisus*).

Урочище “Вовче” (площа 29,9 га). Охоплює стрімкі та сильно порізані ярами і дебрями схили Фійнянської долини, з надзвичайно контрастними мікрокліматичними умовами, через що тут на невеликому просторі зосереджено широке розмаїття рослинного покриву. В урочищі домінують деревостани *Fagus sylvatica* із значною домішкою *Pinus sylvestris*, *Carpinus betulus* і *Populus tremula*. На скельних виходах поширені ряд видів папоротеподібних, що є представниками карпатської флори. Вздовж водотоків (струмків) переважає *Alnus glutinosa*. Тут поширені три типи лісу: свіжа соснова суббучина, волога дубово-грабова суббучина, чорновільховий сугруд. Рідкісні угруповання:

– група асоціацій дубово-соснових лісів ліщинових (*Querceto-Pineta corylosa*);

– субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*);

– букові ліси (*Fageta sylvatica*);

– буково-грабові з плющем (*Carpineto (betuli)-Fagetum (sylvaticae) hederosum* (у трав'яному ярусі трапляються *Majanthemum bifolium* та *Galium odoratum*;

– вільхи сірої (*Alneta incanae*) на північній межі ареалу.

В урочищі виявлені поселення борсука.

Урочище “Гутисько (Бзденьова Дебря)” (площа 23,3 га). В урочищі переважає *Pinus sylvestris* з домішкою *Fagus sylvatica*. Основні типи лісу: свіжа соснова суббучина, вологий грабово-буковий сугруд. Поширене рідкісне угруповання: субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*). У верхів'ях ярів є невеликі ділянки угруповань *Tilia cordata* та *Fraxinus excelsior*. На дні дебри збереглася ділянка вологої заплавної луки.

Урочище “Яворник” (площа 60 га). Переважають сосново-букові насадження з домішкою *Betula pendula* і *Populus tremula* віком 50–90 років, що зростають на свіжих сугрудах. Окрім дебрових, тут охороняються також і вододільні корінні ліси, яких в інших місцях майже не збереглося. Основний тип лісу: свіжа соснова суббучина. Рідкісні угруповання:

– група асоціацій дубово-соснових лісів ліщинових (*Querceto-Pineta corylosa*);

– субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*);

– букові ліси (*Fageta sylvatica*).

В скельних виходах на схилах дебрів оселяється борсук, а в долинах потоків зрідка зустрічається благородний олень (*Cervus elaphus*).

Урочище “Борсучина” (площа 42,9 га). Своєрідне останцеве пасмо, схили якого порізані глибокими ярами. Поєднання тут рис останцевого та долинно-яркого рельєфу вказують на перехід між Янівським та Дубровицьким ландшафтами. Переважають деревостани з домінуванням *Fagus sylvatica* із значною участю *Carpinus betulus*, *Tilia cordata*, *Betula pendula* і *Pinus sylvestris*. Вік насаджень 70–100 років. Основний тип лісу волога дубово-грабова суббучина. Рідкісні угруповання: субформація буково-соснових лісів (*Fageto-Pineta (sylvestris)*), букові ліси (*Fageta sylvatica*); угруповання липи серцелистої (*Tilieta cordatae*). На схилах гори виявлено велике поселення борсука звичайного, завдяки якому урочище отримало свою назву.

Урочище “Крукова Дебря I” (площа 14,1 га). Характеризується домінуванням *Fagus sylvatica* L. та *Pinus sylvestris* L. з домішкою *Quercus robur* L., *Carpinus betulus* L., *Acer pseudoplatanus* L. На перезволожених ділянках домінує *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. Основний тип лісу: волога дубово-грабова суббучина, волога дубово-грабова бучина, сирий чорно-вільховий сугруд. Поширені рідкісні в регіоні букові ліси (*Fageta sylvatica*). Урочище є важливим місцем концентрації кабана (*Sus scrofa*), ймовірним гніздовим біотопом коловодника лісового (*Tringa ochropus*). Тут регулярно зустрічається малий підорлик (*Aquila pomarina*).

Урочище “Крукова Дебря II” (площа 1,2 га) – низинне болото в долині притоки Ставчанки з осоковою рослинністю та поодинокими деревами. Тут зростає ряд цінних лучно-болотних видів рослин, і серед них – вид ЧКУ – *Dactylorhiza majalis*.

Урочище Загумінки (площа 3,9 га). Представлене вологими та болотистими луками в ділянках правобічних приток р. Ставчанки з місцезростанням *Alnus*

incana та *Betula pubescens*, а також рідкісних видів орхідних: *Dactylorhiza majalis* (часто), *Dactylorhiza maculata* (L.) Soo (дуже рідко). Важливий кормовий біотоп малого підорлика.

Потелицький гідрологічний заказник

Розташований в долині річки Рати (між населеними пунктами с.Потелич та м. Рава-Руська і займає площу 162 га. Це торфове болото у верхній частині р. Рата із розвинутими осоковими фітоценозами, вербовими розрідженими чагарниками, чорновільховими заплавними лісами. Рослинний покрив представлено такими видами: *Alnus glutinosa*, *Salix fragilis* L., *Frangula alnus*, *Ribes nigrum*, *Rubus igræus*, *Valeriana dioica*, *Urtica dioica*, *Solanum dulcamara* L., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. Ex Steud., *Athyrium filix-femina*, *Typha latifolia* L., *Mentha longifolia* (L.) Huds., *Ranunculus acris* L., *Polygonum persicaria* L., *Potentilla anserina* L., *Eupatorium cannabinum* L., *Lycopus europæus* L., *Geum rivale* L., *Lysimachia vulgaris*, *Scirpus sylvaticus* L., *Lythrum salicaria* L., *Epilobium palustre* L., *Impatiens parviflora* L., *Menyanthes trifoliata* L.

Завдяки унікальним ландшафтним особливостям цього урочища, тут виявлено багате видове різноманіття хребетних тварин, серед яких є види, що занесені до національної ЧКУ та Переліку Бернської конвенції. Тут поширені найбільш регіонально рідкісні земноводні – *Triturus vulgaris*, *T. cristatus*, *Hyla arborea*, *Lacerta agilis*, *Vipera berus*, птахи – *Circaetus gallicus*, *Aquila pomarina*, *Falco subbuteo*, *Tringa ochropus*, *Lanius excubitor*, *Streptopelia turtur*, *Aegithalos caudatus*, *Parus palustris*, *Sylvia curruca*, ссавці – *Sylvaemus tauricus*, *Myoxus glis*, *Mustela putorius*, *M. erminea*, *Sorex araneus*.

Висновки

Територія проєктованого БРР включає до свого складу три найбільші об'єкти ПЗФ регіону Розточчя: ПЗ "Розточчя", Яворівський НПП, РЛП "Равське Розточчя". Площа заповідної зони 2907,6 га, що становить 9,7% від загальної площі і є достатньою для задоволення вимог МАБ ЮНЕСКО щодо території БР. Лісові екосистеми займають 91% заповідної зони резервату і вдало репрезентують ліси української частини Розточчя. Понад 50% території проєктованого БР вкрито природною та напівприродною рослинністю (ліси становлять 44,5%, луки – понад 5%, болота – біля 1%). На території резервату виявлено понад 50 видів вищих рослин, 33 види хребетних та 22 види безхребетних, занесених до Червоної Книги України. Особливу цінність мають види, що охороняються Бернською Конвенцією: це понад 150 видів хребетних тварин, шість видів метеликів, два види вищих судинних рослин: Бонською конвенцією: 78 видів тварин, СІТЕС – 10 видів тварин, Червоним Європейським списком – 1 вид рослин, 14 видів тварин.

Література

- Данчук О.Т., Стрянець Г.В., Горбань Л.І., Кийко А.О. (2007): Природні передумови формування міжнародного біосферного резервату "Розточчя". - Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку. Мат.наук. конф. Львів: Сполох. 73-78.
- Зеленая книга Украинской ССР: (1987) Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества/ Под общ. ред. Шеляг-Сосонко Ю. Киев: Наук. думка. 1-216.